

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ТЕКСТОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКО-ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Старший науковий співробітник, старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, Шевчук Лариса Миколаївна, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

Для сучасної України характерна стійка необхідність у талановитих лідерах та управлінцях, підготовку яких доцільно здійснювати із врахуванням інформаційної специфіки сьогодення світу.

На думку Л. Калініної, «управління є специфічною формою накопичення та використання корисної інформації» [3, с. 21]. Важливою є робота із різноманітною (зокрема, із текстовою) інформацією також і для лідерів.

У результаті аналізу довідкової та наукової літератури виявлено різноплановість трактувань поняття й сутності інформації такими вченими як А. Берг, В. Вербицький, О. Гаврилов, В. Глушков, Д. Дубровський, Л. Калініна, В. Копилов, В. Котенко, Ф. Махлуп, А. Моль, С. Сурменко, О. Співаковський, А. Урсул, К. Шеннон та ін. Зокрема, це:

- відомості, повідомлення, знання (про якусь особу, випадок, діяльність тощо);
- дані, повідомлення, які є об'єктом передачі, обробки (водночас, є придатні для передачі й обробки), та сприяють вирішенню поставлених завдань;
- частина знань, яка використовується для активної дії;
- загальнонаукове поняття, «яке характеризує матеріальні об'єкти і їх взаємодію на всіх рівнях організації матерії та лежить в основі процесів управління, самоорганізації й саморегулювання в живій природі і суспільстві» [1, с. 18].

Для інформаційного процесу характерно, що у результаті дій, виконаних з інформацією (пошук, передача, обробка, використання) в апараті мислення адресата утворюється інформація, відповідна до джерела.

Розглядаючи текстову інформацію крізь призму класифікацій за різними критеріями, зазначимо, що за способом сприйняття інформація є візуальною, за суспільним призначенням – особистою або масовою, за доступністю – з обмеженим доступом або загальнодоступною.

«Текст являє собою сукупність речень, що пов'язані і змістом, і мовними засобами. У кожному наступному реченні використана попередня інформація, що й становить змістовий зв'язок між його частинами (реченнями, абзацами). ... Кожен текст, висвітлюючи якусь тему, містить певний обсяг фактів, певну інформацію. Текст і створюється заради передачі інформації.» [2, с. 18-19] Інформація не лише властива кожному елементові тексту, а є більш повною, глибшою завдяки їх інтеграції.

Властивості текстової інформації – це достовірність, повнота, своєчасність, корисність, зрозумілість, оптимальне вираження яких можливе завдяки дотриманню таких характеристик тексту як інформативність, зв'язність, цілісність, завершеність, структурованість, діалогічність.

Інформативність тексту (за Н. Чепелевою) досягається завдяки вмісту трьох планів інформації [4]:

- 1) когнітивна інформація – факти, події, теоретичні відомості;
- 2) рефлексивна інформація – відображає авторське ставлення до фактологічної і теоретичної інформації, її оцінку;
- 3) регулятивна інформація – здійснює управління процесом сприймання та розуміння тексту реципієнтом, сприяє встановленню зв'язків між окремими фрагментами, допомагає викликати та підтримувати інтерес до тексту тощо.

Для ефективного розвитку управлінсько-лідерських здібностей школярів необхідним є врахування описаної вище специфіки текстової інформації, сутності та тлумачення поняття

«текст», характеристик тексту, його жанрової і видової специфіки, вікових особливостей сприймання й опрацювання учнями тексту.

Зміст роботи із текстовою інформацією для майбутніх успішних лідерів та управлінців пропонуємо визначати відповідно до специфіки послідовно-симетричної технології. Її суть (саме послідовність) полягає у тому, що основою зростання ускладнення завдань є зміна видів роботи над текстами: добір текстової інформації, пошук інформації у знайденому або запропонованому тексті, її опрацювання, відновлення та доповнення, редагування, конструювання текстів із запропонованих абзаців (абзаців зі слів, слів із букв), створення власних текстів із використанням допоміжних матеріалів та без них. Водночас, доцільно поступово ускладнювати завдання кожного із перелічених видів роботи над текстами.

Симетричність технології забезпечує те, що на вихідній точці і на тій, що у перспективі – текст, однак, якщо на вихідній – це текст іншого автора, то на перспективній – власний. Тобто, варто наголосити, що для послідовно-симетричної технології властиве поступове «розмивання» запропонованих текстів (зменшення повноти та глибини інформації) та «нарощування» створеного у власному тексті таким чином:

- 1) текст запропонований повністю;
- 2) текст із пропусками (пропущені абзаци, речення, слова), який потребує відновлення (із повною версією учні вже знайомилися);
- 3) деформований текст (правильна версія була попередньо прочитана);
- 4) текст, який потребує редагування;
- 5) текст із пропусками (пропущені абзаци, речення, слова), який школярі доповнюють, використовуючи запропоновані матеріали для добору, на власний розсуд;
- 6) частини або абзаци тексту для його конструювання (слова для побудови речень, букви для утворення слів);
- 7) створений текст із використанням допоміжних матеріалів, без них.

Описану вище послідовно-симетричну технологію пропонуємо використовувати на матеріалі текстів різних видів, типів, жанрів, які обов'язково слід добирати із врахування вікової специфіки школярів.

Організацію роботи із текстовою інформацією у контексті розвитку управлінсько-лідерських здібностей учнів вважаємо за доцільне здійснювати, поступово впроваджуючи (починаючи з першого класу) в ігровій формі такі моделі співпраці у парах:

- 1) гра «Вчитель – учень» – спільно-наслідувальна модель співпраці;
- 2) гра «Помічник» – спільно-наставницька модель співпраці;
- 3) гра «Виконавець – контролер» – спільно-контрольовальна модель співпраці;
- 4) гра «Скарбничка» – спільно-індивідуальна модель співпраці;
- 5) гра «Партнери» – спільно-рівноправна модель співпраці.

Описані вище моделі співпраці передбачають навчання учнем товариша (товаришів) через наслідування (1); виконання школярами ролей «наставника», який пояснює та виконує роботу, та його «помічника», що періодично підключається до виконання (2); контроль та корекцію учнем виконання навчального завдання товаришем (3); елементи одночасної індивідуальної роботи (4); будується на партнерських стосунках школярів (5). Тобто, для моделей співпраці властива різна міра впливу учня, який виконує роль керівника пари, групи, на однокласника (однокласників). Зокрема, зменшення впливу характерне для такої послідовності: спільно-наслідувальна модель співпраці, спільно-наставницька модель співпраці, спільно-контрольовальна модель співпраці, спільно-індивідуальна модель співпраці / спільно-рівноправна модель співпраці (останні дві моделі співпраці займають одну сходинку).

Із використанням запропонованих нами моделей співпраці можливе виконання школярами таких завдань для роботи над текстами: аналіз, переглядання тексту та знаходження заданих, слів, речень, абзаців; відновлення тексту (речень, слів) із пропусками, деформованого тексту; редагування тексту; доповнення тексту (речень, слів); конструювання тексту (речень, слів); створення власного тексту.

За умови формування відповідного рівня умінь співпраці перелічені моделі можливо поступово впроваджувати під час роботи із текстовою інформацією учнів у групах.

Водночас, доцільною є організація роботи молодших школярів над текстами з використанням таких інтерактивних технологій навчання:

- «Мікрофон» – отримуючи мікрофон учні по черзі відповідають на запитанням за змістом тексту або висловлюють свої думки, враження щодо прочитаного, формулюють запитання за змістом прочитаного тексту;
- «Мозкова атака» – школярі накопичують ідеї із прогнозування розвитку подій, змісту усього тексту (за заголовком, головними героями, ключовими словами), формулюють відповіді на запитання та запитання за змістом прочитаного тексту, записують риси характеру героїв, створюють іншу кінцівку тексту та ін.;
- «Триступенева інтерв'ю» – учні беруть інтерв'ю один в одного (один запитує, інший відповідає, третій записує) з приводу вражень щодо прочитаного тексту, характеристики персонажів, прогнозування розвитку подій, змісту усього тексту тощо;
- «Навчаючись – учусь» – школярі знайомляться із текстовою інформацією та розповідають про прочитане товаришеві (товаришам);
- «Думай сам – обговорення з партнером – обговорення у групі» – учні самостійно виконують різноманітні завдання (пошук у тексті заданого слова, речення, опису героя, формулювання відповіді на запитання; складання плану тексту; порівняння текстів; відновлення неповного, деформованого тексту; прогнозування тексту; доповнення, конструювання тексту (речень, слів) та ін.), здійснюють взаємоперевірку отриманих результатів у парах, у групах;
- «Розворуши клас» – школярі у групах виконують завдання (діляться враженнями від прочитаного тексту, визначають риси характеру героїв, складають план тексту, ділять текст на частини за запропонованим планом, конструюють текст, створюють власний текст, використовуючи допоміжні матеріали або без них), далі один із учнів переходить у сусідню групу і доповідає про результати виконання завдання;
- «Карусель» – учні обговорюють варіанти іншої назви тексту, прогнозування розвитку подій, змісту усього тексту тощо, сидячи у двох колах, – внутрішньому (нерухомому), і зовнішньому (рухливому), – за сигналом переміщуються і змінюють партнера для спілкування;
- робота у групах із виконанням школярами ролей керівника групи, секретаря, доповідача – це формулювання відповідей за запитання, запитань; прогнозування змісту тексту; придумування іншої кінцівки тексту; створення тексту та ін.);
- «Акваріум» – учні працюють у групі, за їх роботою спостерігає увесь клас (виконання перелічених вище завдань, запропонованих для групової роботи над текстом);
- «Дерево рішень» – школярі у групах заповнюють схему розвитку подій, зміни сюжету за умови інших вчинків героїв тощо.

Під час формування умінь роботи молодших школярів із текстовою інформацією з використання перелічених вище моделей співпраці та інтерактивних технологій навчання відбувається вправління у організації, керівництва, координації спільної роботи, контролю, корекції отриманих результатів (за необхідності), налагодженні приязних стосунків з однокласниками та підтримувати їх, розвитку комунікативних умінь (здійснення підготовки до розмови – визначення та усвідомлення мети розмови, добору аргументів; формування уміння уважно та активно слухати співрозмовника; виявляти емпатію до співбесідника; користуватися етикетними формулами; оптимально користуватися невербальними засобами; стримувати інших від конфліктів, знати способи вирішення конфліктів та застосовувати їх на практиці). Водночас, здійснюється розвиток таких важливих аспектів управлінсько-лідерських здібностей учнів початкової школи як активність, проактивність, здатність до виявлення ініціативи, генерування нових ідей та вміння запалювати ними інших, розвиток творчих здібностей учнів, формування правильного відношення до помилок і невдач (позитивне сприйняття, уміння зробити висновки та не повторювати аналогічні помилки у

майбутньому), мотивації до вияву ініціативи, розвиток здатності генерувати нові ідеї, ділитися ними з оточуючими, позитивно сприймати ідеї інших, вдосконалювати їх (за необхідності), здійснювати прогнозування та планування, прийняття рішень, формування мотивації до творчості та розвиток творчих здібностей школярів.

Завдяки відповідному добору тексту, завдяки їх виховному потенціалу, під час роботи школярів на текстах можливе виховання таких необхідних для ефективного розвитку управлінсько-лідерських та підприємницьких здібностей учнів початкової школи рис характеру та якостей особистості як цілеспрямованість, сміливість, рішучість, ініціативність, працелюбність, наполегливість, старанність, охайність, самостійність, відповідальність, доброзичливість, чуйність, дисциплінованість та ін.

Отже, на нашу думку, окреслення змісту та визначення способів організація роботи із текстовою інформацією у контексті розвитку управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів потребує ґрунтовного підходу. Систему завдань для роботи із текстами пропонуємо укласти відповідно до специфіки авторської послідовно-симетричної технології, організацію роботи з текстовою інформацією здійснювати шляхом застосування низки моделей співпраці та інтерактивних технологій навчання учнів. Водночас, необхідним є врахування специфіки текстів (вид, тип, жанр) і вікових особливостей школярів.

Більш детальну інформацію щодо роботи молодших школярів із текстовою інформацією у контексті розвитку управлінсько-лідерських здібностей містять розроблені нами програми курсів за вибором для учнів 1-4 класів «Отамани» та «Читаємо. Розуміємо. Творимо». Водночас, на сьогодні є нагальною потреба у створенні відповідних методичних рекомендацій для вчителів та навчальних посібників для учнів.

Посилання

1. Калініна Л.М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. педагогічних наук: спец. 13.00.06 – теорія та методика управління освітою / Л.М. Калініна. – Київ, 2008. – 44 с.
2. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика: Пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю. / М.І. Пентилюк. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
3. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти: Науково-методичний посібник / Л. М. Калініна, Н. М. Островерхова, А.Ф. Остапенко. – К. : «Актуал. освіта», 2002. – 310 с.
4. Чепелева Н.В. Технології читання / Н.В. Чепелева. – К.: Главник, 2004. – 96 с.

Содержание и организация работы с текстовой информацией в контексте развития управленческо-лидерских способностей младших школьников

Ключевые слова: управленческо-лидерские способности, текстовая информация, работа с текстовой информацией, развитие младших школьников.

В докладе описано содержание и организацию с текстовой информацией в контексте развития управленческо-лидерских способностей младших школьников. Систему задач для работы с текстами предложено в соответствии с авторской последовательно-симметричной технологии, организацию работы с текстовой информацией осуществляют путем применения ряда моделей сотрудничества и интерактивных технологий обучения учащихся.

Content and organization of work with textual information in the context of developing administrative and leadership skills of primary school students

Keywords: management and leadership skills, textual information, work with textual information, development of primary school students.

The report describes the content and organization of work with textual information in the context of developing administrative and leadership skills of primary school students. The system of tasks for working with texts is proposed to be formed according to the author's consistently symmetric technology. Organization of work with textual information is suggested to be performed by the way of applying a number of models of cooperation and interactive learning technologies for students.